

УДК 378.1:656

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/59-2-43>

Ольга МАРЧЕНКО,

orcid.org/0000-0003-1007-9560

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ
(Харків, Україна) Marchenko_8@ukr.net*

Лариса СОЛОХІНА,

orcid.org/0000-0001-8728-3178

*старший викладач кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ
(Харків, Україна) larasolohina@ukr.net*

Ігор ШЕЛКОШВЕЄВ,

orcid.org/0000-0003-3171-1078

*старший викладач кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ
(Харків, Україна) i_shel67@ukr.net*

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРАВООХОРОНЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ІЗ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

У статті обґрунтовано актуальність проблеми формування комунікативної компетентності правоохоронців як невід'ємного складника їхньої професійної компетентності. Комунікативну компетентність правоохоронців визначено як професійно-особистісне утворення, що інтегрує наявність певних життєвих цінностей, установок (аксіологічний компонент), знання та адекватне використання мовних засобів (когнітивний компонент), мовленнєво-комунікаційних умінь (діяльнісний компонент), особистісних якостей, необхідних для ефективного професійного спілкування. Визначено сприятливі та гальмівні фактори впливу на перебіг досліджуваного процесу на змістово-професійному, корпоративно-етичному, особистісно-культурному рівнях. Доведено, що професійне спілкування є базовим для формування комунікативної компетентності правоохоронців. Правовий заклад вищої освіти характеризується як сукупність специфічних умов навчання, що впливають на просторове та функціональне об'єднання суб'єктів освітньої діяльності, між якими встановлюються різнопланові, індивідуальні та групові, формальні та міжособистісні взаємозв'язки та реалізуються особистісні, освітні, службові, професійні потреби, інтереси, здібності комунікаторів. Проаналізовано можливості правового закладу вищої освіти щодо формування комунікативної компетентності правоохоронців. З'ясовано, що найбільш впливовими щодо формування комунікативної компетентності правоохоронців є змістовий (інформаційне поле для задоволення освітніх потреб комунікаторів), комунікативний (комфортна емоційно-психологічна атмосфера, яка допомагає курсантам долати психологічні бар'єри спілкування), організаційно-управлінський (матеріально-технічне та навчально-технологічне підґрунтя освітнього процесу, запровадження інформаційно-комунікаційних технологій). У перспективі передбачається уточнити критерії та показники, динаміку рівнів сформованості комунікативної компетентності правоохоронців внаслідок експериментальної перевірки впливу освітнього середовища закладу вищої освіти правового профілю.

***Ключові слова:** комунікативна компетентність, професійне спілкування, заклад вищої освіти із специфічними умовами навчання, правоохоронець.*

Olga MARCHENKO,*orcid.org/0000-0003-1007-9560**Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor;
Professor at the Department of Sociology and Psychology Faculty № 6
Kharkiv National University of Internal Affairs
(Kharkiv, Ukraine) Marchenko_8@ukr.net***Larisa SOLOKHINA,***orcid.org/0000-0001-8728-3178**Senior Lecturer at the Department of Sociology and Psychology Faculty № 6
Kharkiv National University of Internal Affairs
(Kharkiv, Ukraine) larasolohina@ukr.net***Ihor SHELKOSHVEEV,***orcid.org/0000-0003-3171-1078**Senior Lecturer at the Department of Sociology and Psychology Faculty № 6
Kharkiv National University of Internal Affairs
(Kharkiv, Ukraine) i_shel67@ukr.net*

FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF LAW OFFICERS IN A HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS WITH SPECIFIC LEARNING CONDITIONS

The article substantiates the relevance of the problem of the formation of communicative competence of law enforcement officers as a component of their professional competence based on the theoretical and source base, analyses of empirical quantitative and qualitative material substantiated the relevance of the problem. Communicative competence of law enforcement officers integrates the presence of certain life values, attitudes (axiological component), knowledge and adequate use of language tools (cognitive component), speech and communication skills (activity component), personal qualities necessary for effective professional communication. Favorable and inhibiting factors influencing the course of the researched process at content-professional, corporate-ethical, personal-cultural levels were determined. Possibility of the legal foundation of the greater enlightenment of the formation of communicative competence of law enforcement officers is analyzed. A legal institution of higher education is characterized as a set of specific learning conditions affecting the spatial and functional spatial association of subjects of educational activity, between which close, diverse, individual and group, formal and interpersonal relationships are established and personal, educational, service, professional needs, interests, abilities of communicators. The possibilities of the of the institution of higher education regarding the formation of communicative competence of law enforcement officers have been analyzed. There are the most influential in the formation of communicative competence of law enforcement officers are content (information field to meet the educational needs of communicators), communicative (a comfortable emotional and psychological atmosphere that helps cadets overcome linguistic and barriers of communication), organizational and administrative (material-technical and educational-technological basis of the educational process, introduction of information and communication technologies in teaching professional communication).

Key words: *communicative competence, professional communication, higher education institution with specific study conditions, law enforcement officers.*

Постановка проблеми. Курс на формування правової держави проголошений, насамперед, у ст. 1 Конституції України, Законах України (зокрема, «Про національну поліцію від 02.07.2015 № 580-VII), підзаконних актах (зокрема, Указі Президента України № 992/2001 від 18.10.2001 «Національній програмі правової освіти населення») та ін. Удосконалення системи державного управління передбачає формування правового поля у країні та його інтеграція в міжнародний простір («Кодекс ООН щодо поведінки посадових осіб правоохоронних органів» від 17.12.1979, резолюція № 34/169). У наказі МВС України «Про

затвердження Правил етичної поведінки поліцейських» (від 09.11.2016 № 1179), «Етичному кодексі працівника ОВС України» (від 05.10.2000 № 7) урегульоване професійне спілкування правоохоронців. Про значну роль комунікації у професійній діяльності правоохоронців свідчить поява поліції діалогу як блоку поліції превенції правопорушень через налагодження спілкування, довіри та взаємодії, ефективного обміну думками з населенням. Практика свідчить, що підрозділи поліції діалогу озброєні словом

Аналіз досліджень. Потрактування проблеми уточнення сутності комунікативної та мовлен-

невої компетентності як складника професійної компетентності фахівців, які реалізують свою діяльність у сфері безпеки та оборони, було та є в фокусі уваги багатьох дослідників, зокрема, (В. Барко, 2007, І. Голопич, 2020). Вирішенню зазначеної проблеми на теоретичному та практичному рівнях сприяло звернення до наукової праці, яка присвячена формуванню вмінь професійного спілкування офіцерів (Т. Брик, 2009), на підставі вивчення якої зроблено висновок про базову роль професійного спілкування у формуванні комунікативної компетентності правоохоронців.

З наукової праці (Богущий, 2020) випливає, що комунікативні процеси у правоохоронній сфері зумовлені дією низки суб'єктивно-об'єктивних факторів. Так, на змістовно-професійному рівні спостерігається дія факторів:

– соціологічно-семіотичних, що зумовлені труднощами у засвоєнні системи спеціально-юридичних кодів, символів, кліше;

– професійних, які зумовлені спрямованістю на підготовку фахівців у правовій галузі, діяльність яких пов'язана зі знанням значної кількості законів, підзаконних нормативно-правових актів, доктрин, вирішенням конфліктних ситуацій;

– специфічно-юридичних (стабільність правової основи призводить до певного консерватизму та архаїчності).

З корпоративно-етичних факторів гальмування розвитку комунікативної компетентності правоохоронців ми виокремили такі:

– матеріальні («зрозуміла» мова юристів «підносить» їх в очах клієнтів, та відповідно, і їхні гонорари. Окрім того, розмір винагороди залежить від обсягу зробленої роботи, тому правники схильні до затяжних проваджень і довгих висновків);

– історичні (у системі прецедентного права спадкоємність має першорядне значення, тому наступні покоління юристів вчиняють так само як попередні, сучасні інформаційно-комунікаційні технології, що дозволяють зберігати «в пам'яті» стародавні закони і їх стиль викладення, сприяють збереженню традицій);

– ритуальні (віра населення у велич закону підтримується її специфічною, сформованою споконвіку спеціально-юридичною мовою);

– організаційні (організація юридичної справи залишає бажати кращого, оскільки не вистачає часу на ретельне доопрацювання мови поточних і нових документів);

– детерміністські (високі цілі законів виправдовують значну кількість матеріальних коштів, які витрачаються на підтримання їх дії).

До факторів сповільнювання особистісно-культурного напрямку розвитку комунікативної компетентності правоохоронців ми віднесли:

– педагогічні (нажаль, у загальноосвітніх школах утрачена традиція вчити школярів – майбутніх курсантів і студентів ЗВО правового профілю недостатньо уваги приділяється навчання грамотного мовлення та письма);

– культурні (правоохоронці недостатньо читають художньо-літературних творів, погано знайомі з класичною літературою, наприклад якої вони могли б вчитися говорити й писати краще);

– психологічні (за заплутаними, малозрозумілими висловленнями легше приховати власне «Я», особистісні комплекси);

– інтелектуальні (здатність ясно висловлюватись (усно чи письмово) відображає здатність ясно мислити) (Богущий, 2020: 7).

Результати опитувань з визначення рівня сформованості комунікативних умінь правоохоронців (зокрема, представників Національної поліції України) свідчать про те, що продуктивній комунікації заважають складні умови праці, виснаженість, конфліктний характер ситуацій спілкування, агресивна поведінка громадян, зневажливе ставлення до правоохоронців (близько 71% опитаних); використання ненормативної лексики (35% респондентів), недостатній рівень правової культури громадян, що призводить до незрозуміння пересічними громадянами спеціальної термінології (10% опитаних). Недостатніми, на наш погляд, є мотивація курсантів правових закладів вищої освіти (ЗВО) щодо оволодіння вміннями професійного спілкування, усвідомлення їх значущості для ефективної професійної діяльності взаємодії з командирами та товаришами (65% респондентів). Отримані дані доводять необхідність цілеспрямованої діяльності з організації у правових ЗВО сукупності факторів, які сприятливі для формування комунікативної компетентності правоохоронців. Узагальнюючи наслідки теоретичного аналізу та емпіричних досліджень ми дійшли висновку про актуальність проблеми формування комунікативної компетентності правоохоронців.

Мета статті полягає в уточненні сутності комунікативної компетентності правоохоронців і виявленні освітньо-професійного потенціалу правового закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання щодо її формування.

Відповідно до мети сформульовано такі завдання: 1) визначення вихідного рівня сформованості комунікативної компетентності правоохоронців; 2) вивчення наукової літератури задля уточнення сутності та структури комунікативної

компетентності правоохоронців; 3) виявлення потенціалу правових закладів вищої освіти щодо формування відповідних компонентів комунікативної компетентності курсантів.

Виклад основного матеріалу. Вирішення зазначених вище завдань здійснювалося шляхом застосування комплексу загальнонаукових і спеціально-юридичних методів дослідження. До загальнонаукових методів ми віднесли емпіричні (спостереження, бесіди, інтерв'ювання, вивчення продукту освітньої діяльності курсантів, педагогічне прогнозування) та теоретичні (вивчення, аналіз та узагальнення наукової літератури, систематизація, порівняння, узагальнення науково-теоретичних даних з огляду на проблему формування комунікативної компетентності курсантів у правових закладах вищої освіти. До частинних наукових методів дослідження належать культурологічний (оскільки загальна культура визначає ступінь досконалості людини в окремих видах її діяльності та спілкування), історичний (компетентність – це складне утворення, яке містить у собі певний історичний рівень суспільства), соціологічний (визначення суто соціологічних характеристик комунікативної компетентності), статистичний (що передбачає вивчення комунікативної компетентності, яка передбачає кількісний (числовий) вираз), кібернетичний (управлінський) підхід (дозволяє розробити модель процесу формування комунікативної компетентності правоохоронців у процесі навчання загальноосвітніх і професійно-спеціальних правових дисциплін на основі виокремлення етапів та підсистем, зокрема вхідної (ресурсний потенціал), процесору (переробка) і виходу (результат)), аксіологічний (розуміння комунікативної компетентності правоохоронців як соціального досвіду людства, тобто із динамічною сукупністю програм діяльності, поведінки і спілкування, які визначаються широким спектром значень, норм, навичок, зразків, ідеалів, ідей, гіпотез, вірувань, цілей, ціннісних орієнтацій тощо), синергетичний (системно-структурний характер професійної культури офіцера, виокремимо мету, завдання, методологічні та теоретичні підходи, а також операційно-технологічні аспекти її формування). До спеціально-юридичних методів належать порівняльно-правовий (опрацювання та аналіз змісту нормативно-правових актів у динаміці), формально-юридичний (комунікативний складник професійної компетентності правоохоронців пов'язаний з виконанням завдань з профілактики правопорушень, розшуку злочинців, охорони матеріальних цінностей у державному та приватному секторах, що вимагають профе-

сійного спілкування), метод юридичної герменевтики (розкриттям злочинів), соціально-правовий метод (довіра, авторитет серед населення, потерпілих і їхніх родичів, працівників різних служб органів внутрішніх справ, зокрема, Національної поліції України, громадських установ тощо).

З огляду на висновки (Т. Брик, 2009, І. Голопич, 2020) професійне спілкування є базовим для формування комунікативної компетентності правоохоронців. Професійне спілкування правоохоронців визначимо як систему комунікативних норм, умінь і прийомів, котрі реалізується в процесі міжсуб'єктної взаємодії з правопорушниками, колегам, представниками засобів масової інформації та ін. Професійне спілкування є фактором, що супроводжує професійну діяльність фахівця та сприяє її ефективності через реалізацію таких функцій:

- інформаційної (передача-прийом інформації з метою обміну думками, поглядами, повідомлення задумами, рішеннями);
- едукативної (набуття індивідуального професійного та соціального досвіду у процесі спілкування);
- організаційної (засвоєння норм соціально-типової поведінки, взаємне орієнтування й узгодження дій під час організації спільної діяльності);
- експресивної (виявлення змісту інтеракції, яка передбачає взаємодію, взаємного пізнання, взаєморозуміння комунікаторів) (Брик, 2009: 12).

Реалізація зазначених функцій зумовлює трансформацію зразків поведінки, намірів, установок, дій з метою оптимізації впливу на аудиторію, розвиток мовленнєвих якостей, формування здатності щодо створення комфортного психологічного фону взаємодії через породження емоційних переживань і станів. Мовні засоби професійного спілкування утворюють спеціальним чином організовану лінгвістичну систему, що використовується представниками певної галузі для взаємодії в ситуаціях, які пов'язані з професійними аспектами трудової діяльності. Мова правоохоронців повинна ґрунтуватися на законах мови (державної або іноземної), її лексичних, морфологічних і синтаксичних нормах. Мовні засоби, які використовуються в їхньому професійному мовленні, вимагають використання усталених термінів, формул, зворотів, що входять до офіційно-ділового стилю та характеризують професійні ситуації в галузі правоохоронної діяльності. Для засвоєння зазначених мовних засобів пропонуються вправи, спрямовані насамперед на забезпечення усвідомлення структури мови, формування

цілісного уявлення про логіко-понятійну систему наукових понять майбутнього фаху.

Передбачається також сформованість мовленнєво-комунікативних умінь правоохоронців:

– налагоджувати контакт з усіма учасниками подій, ситуацій;

– грамотно, доцільно та влучно використовувати вербальні засоби спілкування (переконання, навіювання, заохочення, діалог, бесіда);

– висловлюватися зрозуміло й ввічливо;

– наводити реальні, а не вигадані факти;

– доводити справедливість осудження та покарання правопорушників (Голопич, 2020: 10).

Вивчення результатів дослідження (Т. Брик, 2009: 12) посприяло уточненню вмінь професійного спілкування правоохоронців як представників сфери безпеки та оборони, зокрема висловлювати адекватне судження у процесі вербальної взаємодії з іншими суб'єктами у процесі професійної діяльності. Не менш важливими для пошуку оптимальних шляхів розв'язання проблеми є вміння використовувати багатство мови у професійній комунікативній діяльності, гнучке використання невербального репертуару для адекватного передавання інформації.

Реалізація визначених умінь передбачає формування у представників силових структур особистісних якостей, які є необхідними для ефективного професійного спілкування:

– комунікабельності, яка забезпечує здатність швидко вступати в комунікативний контакт та розбудовувати конструктивне професійне спілкування;

– толерантності, тобто готовності сприймати та приймати співрозмовника;

– емпатійності як здатності співпереживати, співчувати, розуміти комунікатора;

– креативності як здатності за необхідністю швидко змінювати стратегію і тактику своєї поведінки, знаходити нешаблонні шляхи вирішення різних проблем в умовах професійного середовища;

– щирості, яка виражається в демонстрації справжніх думок і почуттів, відсутності упереджень стосовно співрозмовника;

– доброзичливості як здатності не лише відчувати, але й виявляти свою уважність і симпатію іншої людини тощо.

Тож, комунікативну компетентність правоохоронців охарактеризуємо як професійно-особистісне утворення, що інтегрує наявність певних життєвих установок, цінностей (аксіологічний компонент), знань щодо адекватного використання мовних засобів (когнітивний компонент),

мовленнєво-комунікативних умінь (діяльнісний компонент), професійно важливих якостей, необхідних для ефективного професійного спілкування (особистісний компонент).

Соціально-державне замовлення на випуск компетентних правоохоронців передбачає якомога повну реалізацію професійно-педагогічного потенціалу відомчого ЗВО як сукупності специфічних умов навчання, що впливають на просторове та функціональне просторове об'єднання суб'єктів правоохоронної діяльності, між якими встановлюються тісні, різнопланові, індивідуальні та групові, формальні та міжособистісні взаємозв'язки та реалізуються особистісні, освітні, службові, професійні потреби, інтереси, комунікативні здібності.

Науковці (В. Ільїна, 2011, С. Іщенко, 2016, А. Пожидаєв, 2013) вбачають професійно-педагогічний потенціал ЗВО в чіткій просторово-часовій організації освітньої та позаосвітньої діяльності, носінні форменого одягу, прийому їжі в їдальні. Виховний потенціал ЗВО правового профілю передбачає спрямованість на виховання здобувачів освіти в дусі відданого служіння українському народові, сумлінного ставлення до виконання службових обов'язків, навчання. Реалізація зазначеного потенціалу потребує постійного вдосконалювання викладачами та вихователями власного організаторського досвіду роботи з курсантами щодо використання методів, форм, прийомів, технічних засобів.

Особливості ЗВО правового профілю зумовлені його пріоритетними завданнями щодо раціональної організації правової освіти, формування правосвідомості, етичної поведінки, що проявляється у непримиримому ставленні до порушень дисципліни та законності, моральній та фізичній загартованості, спроможності долати труднощі служби, що становлять кістяк професійної компетентності правоохоронця.

У контексті статті у структурі правового ЗВО доцільно виокремити такі складники:

– змістово-інформаційний, який спрямований на створення інформаційного поля для задоволення освітніх потреб здобувачів;

– комунікативний, орієнтований на створення сприятливої психологічної атмосфери, установлення різних видів комунікації на основі реалізації принципів верховенства права, взаємоповаги, толерантності;

– організаційно-управлінський, що передбачає створення матеріально-технічного та навчально-технологічного підґрунтя освітнього процесу, координацію взаємодії його суб'єктів (здобувачів освіти, науково-педагогічних працівників,

адміністрації, представників служб, створення сприятливих умов для набуття правової освіти (Ільїна, 2011: 8).

Розглянемо, в якій спосіб правовий ЗВО як цілісність, так і через дію окремих компонентів може посприяти формуванню комунікативної компетентності правоохоронців. Так, відпрацювання мовних засобів потребує створення комфортної емоційно-психологічної атмосфери, яка допомагає курсантам долати мовні та психологічні бар'єри спілкування та позбавитися невпевненості в собі. Наслідками створення зазначеної атмосфери є виникнення професійно-пізнавального інтересу, поінформованість курсантів відносно необхідності володіння всіма засобами та стилістичними ресурсами мови, вироблення індивідуального стилю спілкування.

Комунікативні вміння (вступати в бесіду, вести її, уловлювати хід думок, адекватно реагувати на репліки партнера та ін.) мають розвиватися у професійно орієнтованому інформаційному полі, яке формується внаслідок організації освітньої діяльності на засадах інтерактивності та суб'єкт-суб'єктності. Автоматизм володіння мовними зразками, стандартними фразами, які використовуються у типових ситуаціях професійної діяльності правоохоронця (поліцейського), розвивається у вербальних вправах. У процесі сумісного навчання легко відпрацювати такі якості мовлення, як чистота, правильність, точність, стислість, що дозволяє у зв'язній і послідовній формі передавати певну порцію інформації (початок, продовження, закінчення діалогу), уловлювати хід думки та зміст висловлювання співрозмовника, швидко та адекватно реагувати на них.

Для розвитку вербальної техніки курсантів-правоохоронців актуальними виявилися такі вправи як розповідь, коментар, пояснення норм, законів, правил, бесіди професійного спрямування, оцінні судження. Доцільно використовувати вправи з керованим використанням матеріалу розмовних і фахових текстів, вправи «питання-відповідь», рольові ігри, тренінги.

Матеріально-технічним та навчально-технологічним підґрунтям формування іншомовної кому-

нікативної компетентності ми вважаємо ПЕВМ, використання інтерактивних можливостей якого забезпечує:

- організацію діалогу з різними методичними завданнями (читання – формування орієнтовної основи дій, лексичних, граматичних навичок);
- залучення до спільних проектів інтегративного характеру, реалізація яких заснована на вивченні не тільки комунікативного, але й правового матеріалу;
- комп'ютерне управління навчальною діяльністю на засадах особистісно орієнтованого підходу.

Перевага запровадження інформаційно-комунікаційних технологій полягає в адаптованості навчальної програми до вимог користувача, прозорості алгоритму дій, стандартизації діалогового інтерфейсу, наявності значних можливості щодо пошуку інформації.

Висновки. Тож, на основі вивчення наукових праць і проведення емпіричних досліджень з'ясовано доцільність систематичного формування комунікативної компетентності правоохоронців. Освітній процес, який організований у правових ЗВО із специфічними умовами навчання, забезпечує перетворення зовнішнього професійно-педагогічного впливу у внутрішню властивість особистості, зокрема, таке професійно-особистісне утворення, як комунікативна компетентність, що інтегрує аксіологічний (загальнолюдські, етичні й корпоративні цінності та настанови), когнітивний (знання) і діяльнісний (уміння та навички) компоненти, професійний і соціальний досвід, особистісний компонент (професійно важливі якості, які необхідні для ефективного професійного спілкування). Правовий ЗВО як цілісність і через вплив окремих компонентів (змістово-інформаційного, комунікативного, організаційно-управлінського) сприяє формуванню відповідних складників комунікативної компетентності правоохоронців. Перспективними є наукові розвідки, які стосуються уточнення критеріїв і показників якісного аналізу та кількісного вимірювання рівнів сформованості комунікативної компетентності правоохоронців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барко В. І. Професіографічний опис основних видів діяльності в органах внутрішніх справ України: практ. посіб. Київ: Київський нац. ун-т внутр. справ, 2007. 100 с.
2. Богуцький В. М. Об'єктивні чинники ускладнення розуміння мови права: Матеріали X Міжвузівської наук.-практич. Інтернет-конф. (Київ, 30 квіт. 2020 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 7–9.
3. Брик Т. О. Формування вмінь іншомовного професійного спілкування майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Харків, 2009. 20 с.
4. Голопич І. М. Підготовка майбутніх поліцейських до професійного спілкування у вищих закладах зі специфічними умовами навчання: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2020. 20 с.

5. Ільїна В. М. Формування правової культури майбутніх правоохоронців у освітньому середовищі ліцею: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Харків, 2011. 20 с.

6. Іщенко С. О. Підготовка майбутніх офіцерів до виховної роботи з особовим складом у вищому навчальному закладі системи МВС України: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Харків, 2016. 20 с.

7. Пожидаєв А. О. Формування організаторських здібностей курсантів у позанавчальній діяльності вищого навчального закладу системи МВС України: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Харків, 2010. 20 с.

REFERENCES

1. Barko V. I. (2007). Profesiografichniy opys osnovnykh vydiv diialnosti v orhanakh vnutrishnikh sprav Ukrainy [Professional description of the main types of the activities in the internal affairs bodies of Ukraine]. Kyiv: Kyiv National University of Internal Affairs [in Ukrainian].

2. Bohutskyi V. M. (2020). Obiektivni chynnyky uskladnennia rozuminnia movy prava [Objective factors complicating the understanding of the language of law]. Kyiv: Kyiv National Academy of Internal Affairs [in Ukrainian].

3. Bryk T. O. (2009). Formuvannia vmin inshomovnoho profesiinoho spilkuвання maibutnikh ofitseriv u vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladakh [Formation of foreign language professional communication skills of future officers in higher military educational institutions]. Kharkiv: H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University [in Ukrainian].

4. Holopych I. M. (2020). Pidhotovka maibutnikh politseiskykh do profesiinoho spilkuвання u vyshchykh zakladakh zi spetsyfnymy umovamy navchannia [Preparation of future police officers for professional communication in higher institutions with specific study conditions]. Khmelnytskyi: Khmelnytskyi National University [in Ukrainian].

5. Ilina V. M. (2011). Formuvannia pravovoi kultury maibutnikh pravoookhorontsiv u osvithomu seredovyshchi litseiu [Formation of the legal culture of future law enforcement officers in the educational environment of the lyceum]. Kharkiv: H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University [in Ukrainian].

6. Ishchenko S. O. (2016). Pidhotovka maibutnikh ofitseriv do vykhovnoi roboty z osobovym skladom u vyshchomu navchalnomu zakladi systemy MVS Ukrainy [Preparation of future officers for educational work with personnel in a higher educational institution of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. Kharkiv: H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University [in Ukrainian].

7. Pozhydaiev A. O. (2010). Formuvannia orhanizatorskykh zdibnostei kursantiv u pozanavchalnii diialnosti vyshchoho navchalnoho zakladu systemy MVS Ukrainy [Formation of organizational abilities of cadets in extracurricular activities of a higher educational institution of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. Kharkiv: H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University [in Ukrainian].